

Zpráva o workshopu „Archivní rešerše v 21. století“

Součástí řešení projektu „Moderní zpřístupnění historických pramenů“, realizovaného s podporou Programu přeshraniční spolupráce Česká republika – Svobodný stát Bavorsko, Cíl EÚS 2014–2020 (projekt 211), bylo uspořádání odborného diskusního workshopu k problematice archivních rešerší v době digitalizace a moderního zpřístupňování historických pramenů. Pořadatelství akce se ujal jeden z partnerů projektu, ZIP o.p.s. – Západočeský institut pro ochranu a dokumentaci památek. Cílem bylo otevřít všestrannou diskusi nad současným stavem, možnostmi a obecně problematikou digitálního zpřístupňování historických pramenů a umožnit přímou konfrontaci s představami a potřebami odborné veřejnosti, která je jednou z hlavních uživatelských skupin. Workshop se měl stát platformou pro aktivní komunikaci mezi archiváři, zpřístupňujícími archivní prameny, a mezi historiky/badateli, kteří s těmito archiváliemi – a dnes stále častěji s jejich digitálními kopiemi – pracují. Vedle toho byli k účasti vyzváni také zpracovatelé stavebněhistorických průzkumů, archeologové, památkáři a další odborníci, kteří při své práci archivní rešerše aktivně využívají.

Přednáškový sál v klášterní prelaturě

Setkání se uskutečnilo ve dnech 8. – 9. listopadu 2018 v inspirativním prostředí Hroznotovy akademie v obnovené části areálu kláštera Teplá. Mezi šedesátkou účastníků byli jak zástupci partnerů projektu (Fakulta aplikovaných věd Západočeské univerzity v Plzni, Státní oblastní archiv v Plzni, Generaldirektion der Staatlichen Archive Bayerns, ZIP o.p.s., Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg), tak pracovníci státních i soukromých institucí, působících v archivnictví, péči o kulturní a historické dědictví a příbuzných oborech (Národní archiv, Státní oblastní archiv v Praze, Státní oblastní archiv v Třeboni, Státní oblastní archiv v Litoměřicích, Moravský zemský archiv v Brně, Bayerische Staatsbibliothek, Národní památkový ústav, Národní technické muzeum ad.). Z pozice hostitele jednání otevřel opat tepelské kanonie P. Filip Zdeněk Lobkowicz, OPraem, jehož slova o významu kláštera v Teplé pro dějiny vědy a vzdělanosti nejen v prostoru česko-bavorského pomezí skvěle vystihla, proč bylo pro konání uvedeného setkání vybráno právě toto místo. Poté následovala první část bloku A, nazvaného „Možnosti digitalizace a moderního zpřístupňování historických pramenů“.

Zasedání projektového týmu

V rámci ní přednesli své příspěvky Karel Halla (Státní oblastní archiv v Plzni), Andreas Nestl (Generaldirektion der Staatlichen Archive Bayerns) a Martin Hankovec (Státní oblastní archiv v Třeboni), kteří účastníky workshopu seznámili s problematikou digitálního zpřístupňování historických pramenů na základě vlastních dlouholetých zkušeností s vývojem a správou online platform, provozovaných domovskými institucemi jednotlivých referujících. Na ně navázal referát Ludmily Novotné a Pavly Karáskové (Státní oblastní archiv v Plzni), věnovaný jednomu – a pravděpodobně nejvyhledávanějšímu – typu digitalizovaných archiválií, matrikám. Zatímco dopolední část bloku byla založena

na prezentaci stávajícího stavu a úvahách o možném budoucím směřování digitalizace a zpřístupňování archivních pramenů v prostředí internetu, přednášející, kteří přišli ke slovu po obědě, již hovořili o cílech a vizích, k nimž směřuje aktuálně řešený projekt. Zástupci vedoucího partnera, Fakulty aplikovaných věd Západočeské univerzity v Plzni, Pavel Král, Ladislav Lenc a Martin Prantl postupně představili rozpracované nástroje pro moderní zpřístupňování archiválií, ať již se jedná o vyhledávání informací podle lokalizačních údajů, fulltextové vyhledávání konkrétních slov na základě segmentace psaných dokumentů či optické rozpoznávání znaků. O možnostech a výzvách vizuálního vyhledávání v rukopisných dokumentech promluvili také Vincent Christlein a Anguelos Nicolaou z Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg. Zpět do reality vrátila všechny přítomné Eliška Nová, která nabídla pohled profesionální badatelky nejen na pozitiva digitalizace archiválií, ale i na nevyhnutelná negativa, která s sebou tento proces přináší.

Jestliže ve čtvrtek byla ústředním tématem jednání digitalizace, páteční program patřil větším dílem archivním rešerším v širších souvislostech. Vítanou ranní vzpruhou byl referát Floriana Seppa (Bayerische Staatsbibliothek) o – v českém prostředí zatím nedostižném – kulturně-historickém portálu bavarikon, který sice tematicky patřil ještě do předchozího bloku, ale metodicky tvořil nenásilné přemostění k bloku B, pojmenovanému „Nové možnosti archivních rešerší“. Jednání na toto téma otevřel Jakub

Pohled na přednáškové podium

Krček (ZIP o.p.s.), jehož referát, vycházející z vlastních zkušeností se zpracováním archivních rešerší pro potřeby stavebněhistorických průzkumů, poukázal na několik rovin významu archivních rešerší a na nutnost přistupovat k nim jako ke svébytnému historickému výzkumu. O aplikaci archivních rešerší při výzkumu historického dědictví pohovořil Radek Široký (ZIP o.p.s.), který ve svém příspěvku akcentoval archeologické památky, infrastrukturní stavby, veřejná prostranství a další objekty, při jejichž průzkumech si nelze vystačit se standardní metodikou. Po těchto obecněji koncipovaných referátech následovaly spíše materiálově založené příspěvky Františka Iši (Národní památkový ústav) a Věry Smolové (Státní oblastní archiv v Praze). První referující se zabíral problematikou raně novověkých pramenů účetní povahy, jež mívají pro potřeby stavebněhistorických průzkumů zcela mimořádný význam, avšak jejich digitalizace je s ohledem na povahu archivního materiálu zatím nepředstavitelná. Blok přednášek pak zakončilo líčení trnité cesty, jež vedla k odhalení autora budovy báňského ředitelství v Příbrami architekta Ludwiga Förstera.

Exkurze klášterního areálu

se v něm našlo místo i pro dvoudílnou prohlídku klášterního areálu, při níž Radek Široký (ZIP

Předem omezený počet přihlášených referátů přinesl jedno velké pozitivum. Na rozdíl od srovnatelných odborných setkání nebyli zájemci o diskusi odkázáni pouze „do kuloárů“ či na čtvrteční slavnostní večer s bohatým občerstvením (byť i zde se živě debatovalo až do pozdních nočních hodin), ale příležitost vést širší diskusi byla otevírána v průběhu jednání. Přestože málokterý z přednášejících se dokázal vejít do předepsaného limitu a také diskuse byly nad očekávání plodné, velkoryse nastavený časový harmonogram tím nijak netrpěl. Dokonce

o.p.s.) seznámil účastníky s nejnovějšími poznatky o stavebním vývoji kanonie učiněnými při několikaletém archeologickém a stavebněhistorickém výzkumu. V rámci workshopu také proběhlo zasedání řešitelského týmu projektu, kde se jednotliví partneři informovali o dosavadním průběhu prací a vzájemně koordinovali další kroky.

Závěrem lze říci, že stanovené cíle se podařilo naplnit. Workshop především otevřel širší debatu o digitalizaci archiválií obecně a o řadě dílčích podotázek, směřujících k tomu, co očekávají od archivních aplikací zpřístupňujících historické prameny sami uživatelé, jaké jsou limity práce s digitalizovanými historickými prameny či jak zefektivnit časově náročné vyhledávání v mnohastránkových dokumentech. Stěžejním výsledkem je, že k této debatě se poprvé sešli na oficiální bázi odborníci ze všech zainteresovaných stran – archiváři, spravující archivní fondy a vybírající materiál určený k digitalizaci, informatici, pracující na vývoji nástrojů k výrobě a prezentaci digitalizátů, i badatelé, užívající výsledné produkty. Listopadový workshop v klášteře Teplá tak byl jedinečným multioborovým setkáním, které má šanci stát se do budoucna respektovanou platformou pro koordinaci úkolů na poli digitálního zpřístupňování historických dokumentů.

Jakub Krčec